

LUND UNIVERSITY

Filosofins möte med andra vetenskaper och filosofens hårda skal

Persson, Johannes

Published in:

I & H : Insikt och handling : humanistiskt debattforum

2007

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Persson, J. (2007). Filosofins möte med andra vetenskaper och filosofens hårda skal. *I & H : Insikt och handling : humanistiskt debattforum*, 22, 157-165.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Filosofins möte med andra vetenskaper och filosofens hårda skal

Johannes Persson

Texterna i den här volymen har visat ett flertal exempel på hur filosofen kan vara nyttig. I mitt bidrag vill jag ta upp tre frågor som kanske kan hjälpa oss att börja fundera över hur typiska dessa exempel är. Precis som flera av de andra författarna behöver jag precisera frågan om filosofins nytthet för att besvara den. Det som jag vill säga något om är förutsättningarna för mötet mellan filosofi och samhälle och kanske framförallt mellan filosofi och andra vetenskaper. Följande tre frågor ligger till grund för mitt intresse:

- 1) Finns det ett genuint utrymme för mötet mellan filosofisk forskning och samhällsliga problem? Det vill säga, kan man ta ett verkligt samhällsligt problem och belysa det med hjälp av en filosofs resonemang på ett sätt som inte bara för diskussionen om det samhällsliga problemet framåt utan också ger något tillbaka till filosofin?
- 2) Finns det ett genuint utrymme för mötet mellan filosofisk forskning och forskning inom andra vetenskaper som på samma sätt för båda forskningsfälten framåt?

- 3) Finns det ett genuint utrymme för andra vetenskaper att ensidigt bidra till den filosofiska forskningens framsteg?

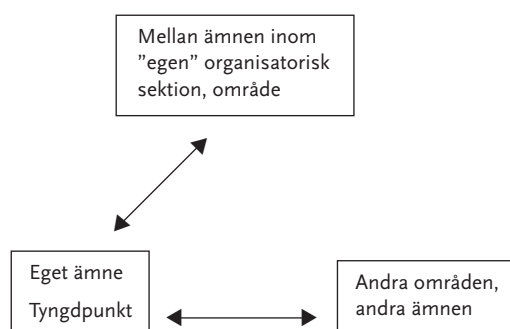
Så länge vi bara behöver svara ja och nej på 1-3 är det ganska enkelt. Svaret på alla tre frågorna är nog ja. Det blir man nästan helt övertygad om när man läser bidragen i den här volymen. Sören Halldéns och Per Bauhns bidrag slår mig som möjliga exempel på det första mötet. Lena Halldenius bidrag kan kanske vara ett bra exempel på det andra. Annika Wallin utreder några möjligheter för det andra och tredje mötet, och ger flera exempel på situationer där filosofer ansett att det finns ett utrymme för det tredje alternativet.

Filosofens ryggmärgsreaktion

Jag tror dock inte att författarna i den här volymen är representativa. De är ovanligt utåtriktade, ovanligt positiva till dessa möten. Man får tänka sig för två gånger innan man använder dessa filosofer som måttstockar. Jag är benägen att hålla med Victoria Höögs idé om att en del svenska filosofer lever mer avskärmade. Att det finns starka drivkrafter inom universitetsvärlden som för närvarande verkar åt det hållet är åtminstone uppenbart. Trycket på att enbart publicera i välrenommerade specialtidsskrifter ökar successivt. Den som vill ha en professur gör kanske bäst i att rätta in sig i ledet. Här finns naturligtvis också ett problem som har med representativitet att göra. Den historia om filosofins utveckling som Höög berättar är historien om filosofiprofessorerna, men de är inte heller uppenbart typiska.

Men om man inte kan använda någon enskild filosof som måttstock hur ska man då gå tillväga för att besvara frågan om filosofins nytthet? Finns det andra slags fallstudier att ta till? Något som jag tror säger en del om de här frågorna är följande observation om filosofi-

ämnenas grund- och forskarutbildning. Som en enkel modell för samverkan inom grundutbildningen inom en fakultet kan man kanske använda följande figur:

De flesta ämnesutbildningar har en tyngdpunkt i det egna ämnet. Det kan tyckas nästan trivialt sant. Utbildningen i praktisk filosofi består naturligtvis uteslutande av kurser i praktisk filosofi. Men det jag är ute efter är att för filosofiämnena håller det mönstret i sig om man går ner på delkursnivå, till moment i undervisningen, ja ända ner till enskilda föreläsningstillfällen. Nere på denna nivå ser man att förhållandet inte kan vara nödvändigt. Iakttagelsen att tyngdpunkten i praktisk filosofi i Lund är helt förlagd till det egna ämnet är inte trivial. En jämförelse med teoretisk filosofi ger till exempel vid handen att där finns föreläsare från andra ämnen – men fortfarande ytterst få: kanske en föreläsning under hela grundutbildningen hålls av någon utifrån. Går man till Vetenskaplig grundkurs, som ges vid samma institution, är andelen gästföreläsare och moment som tillhör andra ämnen emellertid något större, och så vidare. Den aktivitet som vi på detta sätt försöker att mäta kan vi kalla import.

De flesta ämnen inom en fakultet, åtminstone den humanistiska som filosofiämnena tillhör, är vidare huvudsakligen aktiva inom det egna ämnet. Med detta menar jag återigen att säga något om hela spektrat, från kurser som ämnet ger till föreläsningar eller övningar som ämnets anställda håller. Men det finns talrika exempel på aktivitet utanför det egna ämnet, det vill säga export. Det är mycket tydligt för båda de filosofiska ämnena att de är mer exporterande än importerande. (Det är också tydligt att den huvudsakliga exporten går till andra områden, andra ämnen än de humanistiska).

En tyngdpunktsförskjutning, eller annan substantiell förändring, av denna situation är svår att tänka sig i dagsläget. Varför? De två egenskaper som troligen har störst förklaringskraft är "egen kärna" och "stora nivåskillnader". Den första är uppenbar. Delar man inte aspekter med andra ämnen finns det ingen möjlighet att importera undervisning från andra ämnen. En tyngdpunktsförskjutning är omöjlig om alla ämnen har en uttalad och unik egen kärna. Den andra egenskapen är också viktig, åtminstone ur ett rent grundutbildningsperspektiv. Om det krävs en betydande fördjupning inom kärnan för att till exempel bli behörig till nästa utbildningsnivå finns mindre utrymme för en ämnesrelevant breddning. Denna inställning håller i själva verket i sig genom hela den filosofiska forskarutbildningen också. Det är svårt att tillgodoräkna sig kurser som ges av andra ämnen. Filosofiämnena framstår därför som ämnen som definierat sig i termer av en hård kärna och stora nivåskillnader mellan de olika utbildningsstegen – ända upp till doktorstiteln!

Om detta är sant så borde det få återverkningar på frågorna 1–3. Möjligheten av ett möte av typ 3), det vill säga ett möte där andra vetenskaper (ensidigt) bidrar till den filosofiska forskningens framsteg blir orealistisk med denna grundsyn på det egna ämnet. Jag är beredd att slå vad om att många som läst filosofi också skulle vara skeptiska

till möte 3). Filosofins problem är eviga och hanteras bäst av personer som är bevandrade i Platons skrifter. Min bild av dessa tänkta personers uppfattning av filosofin är snarare att filosofin är ursprunget till (och ibland fortfarande motorn i) andra vetenskaper än ett ämne som också fångar upp problem och lösningsförslag utifrån. Utbildningsperspektivet bidrar med data som på ett sätt är mer representativa än enskilda filosofers gärning. Alla som genomgår en filosofiutbildning i Lund (och på många andra ställen i världen) får en grund för vidare ryggmärgsreaktioner avseende mötet mellan filosofi och andra vetenskaper. Alla som följer med i den vardagliga institutionslunken uppmärksammar också att filosofer relativt ofta gästar andra institutioner för att dela med sig av sina resultat. Men till en typisk svensk filosofiinstitution kommer inga horder av samhällsrepresentanter eller akademiker från andra ämnen för att hålla seminarier som ska föra den filosofiska forskningen framåt.

Behovet av kalibrering

Redogörelsen ovan kunde ha skrivits av vilken byråkrat som helst. Med detta menar jag inte att säga något ont om byråkrater. Redogörelsen fordrar inga djupare insikter i filosofins natur, bara en viss noggrannhet och analysförmåga när det gäller data. Det är en styrka. Vad som framstår är att oavsett om filosofin verkligen har en hård kärna så har dagens filosofer ett hårt skal som skyddar ämnet från intrång – och försvårar möten där andra ämnen bidrar till filosofins utveckling. Jag tycker mig också spåra en överensstämmelse mellan den bild jag tecknat och det som Martin Jönsson skriver om filosofiutbildning i sitt bidrag till denna volym. Det ger mig ytterligare anledning att tro att redogörelsen är någorlunda rimlig som beskrivning av dagsläget.

Däremot så finns det åtminstone på ytan en diskrepans mellan bilden jag ger och det som Annika Wallin skriver om i sitt bidrag. Hon pekar på flera fall där filosofin använder experimentella fynd från andra vetenskaper för att etablera en filosofisk slutsats. Kan man sammanföra dessa perspektiv? Jag tror att det finns två möjligheter och att båda är riktiga. Den första är den enklaste. Den kan tillgripas av alla filosofer med ett hårt skal och av alla dem som tror att bilden om filosofiämnets hårda kärna inte bara är riktig som beskrivning av dagsläget utan säger något väsentligt också om vad filosofi är och bör vara. Den andra påkallar att vi följer Sören Halldéns råd i denna volym och tänker efter en gång till.

Här är det första förslaget. Filosofiska argument behöver ibland importera premisser som handlar om vad som är rimligt att betrakta som möjligt. Här kan andra vetenskaper spela en avgörande roll. För att bara ta ett exempel ur min egen verksamhet: Psykologen Philip Wolff har nyligen gjort en serie experiment som tycks visa att vi uppfattar orsakssamband i termer av krafter som kombineras på ett speciellt sätt. En av hans experimentuppsättningar använder sig av en motorbåt och en kraftig vind, konkretiserad av en serie stora fläktar vid sidan av vattnet. I ett scenario kör båten rakt fram. Plötsligt slås fläkten på och båten påverkas av en hård sidvind som gör att den kör över en boj. I princip alla som deltagit i experimentet menar att vinden orsakade detta. Genom att variera situationen får Wolff på liknande sätt fram scenarier där alla menar att vinden förhindrade båten, eller underlättade för den, och så vidare. I en mening är det naturligtvis riktigt att den filosof som använder sig av detta exempel måste intressera sig för frågor om validitet av olika slag – frågor som den tränade psykologen normalt är mycket bättre på att hantera än en aldrig så intresserad vetenskapsfilosof. Är resultaten signifikanta? Går de att generalisera till situationer utanför laboratoriet? Men i en annan

mening räcker exemplet som det är ofta utmärkt för vad filosofen behöver. Filosofen, åtminstone enligt min personliga erfarenhet, är ofta i avsaknad av idéer om rimliga möjligheter. Efter att ha sett Wolffs simuleringar och data kan filosofen återvända till sin kammare för att fundera över om denna möjlighet är användbar för någon problemformulering han har. Med lite tur så är den det. Jag håller för tillfället på att se om några av de scenarier som Wolff presenterar är intressanta för att kritisera chicagoskolans förståelse av orsaksmekanismer. Wolffs empiriska data är av avgörande betydelse för mitt val av "testsituation" för de mekanistiska teorierna. Jag väljer mycket hellre ett väl utarbetat och förenklat scenario, där vi har tydliga intuitioner, än ett egenhändigt konstruerat exempel, där jag inte kan vara rimligt säker på att andra kommer att reagera alls som jag.

Det var det enkla, hårdnackade förslaget. Den andra möjligheten är naturligtvis att den praxis och den förståelse av vårt ämne som vi har inte alltid är så noga övervägd. Kanske gör vi filosofin en otjänst genom att betona dess hårda egna kärna? Dan Egonsson skriver i sitt bidrag om att filosofen ska följa argumenten snarare än att argumentera för en viss slutsats. Jag tror att det är riktigt. Men precis som i fallet ovan med orsaksmekanismerna är själva upptäckten av premisser eller hela argumentstrukturer, som vi sedan kan granska filosofiskt, inte en enkel sak. Det är här jag tror att det hårda skalet är till störst nackdel.

En hypotes som förefaller mig intressant att studera vidare är att filosofens hårda skal på sikt leder till utarmning. Tanken är att det måste komma in nytt innehåll att bearbeta, och då inte bara rena möjligheter utan möjligheter som behandlas vidare också utanför den filosofiska kammaren. Någon annan måste stå för upptäckten av dessa möjligheter, för den avskärmade filosofen går ibland på tomgång i det avseendet. Detta är naturligtvis ren spekulat. Skulle hypote-

sen gå att beforska? Sin vana trogen skulle filosofen snabbt söka några lämpliga fallstudier. Jag är inte filosofihistoriker nog att ens våga mig på en jämförelse mellan läget nu och hur det var tidigare. Men det finns talrika exempel på hur filosofins förnyare under vissa perioder kommit utifrån, och att de inte alltid uppskattats efter förtjänst av sina samtida akademiker. En del av dessa historier kan ha med det fenomen att göra som jag beskriver. Å andra sidan finns det, som vi varit inne på, stora problem i att generalisera från sådana fallstudier.

En personligt kalibrerad avslutning

Jag har många gånger haft det stora nöjet att få komma till andra ämnen och verksamheter för att ge ett filosofiskt bidrag. Jag hoppas att det varit till någon nytta för dem jag träffat. När jag ser tillbaka på mina besök i den svenska skogsindustrin, på vetenskapsteorikurserna i ekologihuset, på försöken att säga något intelligent om psykologiska modeller för riskperception och riskkommunikation, så är det på ett sätt en utmärkt illustration av hur filosofen kommer ut till andra och hjälper till att lösa ett problem eller överföra tusenårig filosofisk visdom. Det är lätt att nöja sig med att konstatera det.

Men om jag är ärlig måste jag genast erkänna att dessa möten haft betydligt större inverkan på det jag gör än vad det haft på dem jag besökt. Mina besök har gett mig många problem att fundera vidare över. Men mitt avtryck i svensk skogsforskning, till exempel, är helt marginellt trots ett mångårigt intresse. Jag menar inte att det alltid eller uteslutande varit så, men för min personliga del har såvitt jag kan bedöma nyttan av mötet mellan filosofi, samhälle och andra vetenskaper varit betydligt större för filosofens vidkommande än vad jag förmått förmedla till samhället och de andra vetenskaperna.

Här finns en delvis medveten typ-tecken förvirring. Jag vill nämna det också, och inte enbart av det skälet att läsaren ska förstå att jag inte lider av hybris. I en kraftmätning mellan en individ och ett annat ämne, avgår alltid det andra ämnet med segern. Individen är bara en instans, ett tecken, en representant för sitt ämne. Det andra ämnet är en typ, en samling av många ämnesrepresentanter. En realistisk jämförelse bör därför ta sin utgångspunkt i mötet mellan individer snarare än mellan individer och ämnen. Men ur det perspektiv som jag anlagt blir jämförelsen ändå inte helt misslyckad. Om ett betydande antal representanter för filosofin är representanter för den hårda kärnan så kommer möten med andra ämnen i praktiken ofta att se ut som det ovanstående.

¹ Den här artikeln skrevs under författarens vistelse som visiting fellow vid Center for Philosophy of Science, Pittsburgh University, våren 2007. Ett stort tack till Nils-Eric Sahlin och mina medredaktörer för kommentarer på texten.